

УДК 371.134+159.923

Сагач О. М.

ORCID 0000-0002-4504-3405

Кандидат історичних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
Чернігівського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського
(Чернігів, Україна) E-mail: oksmos78@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У поданому матеріалі визначені та розглянуті основоположні чинники неперервного професійного зростання майбутніх вчителів фізичної культури у процесі навчання у закладі вищої освіти.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних засад неперервного професійного зростання майбутніх вчителів фізичної культури.

Завданнями є: розгляд понять неперервна освіта, розвиток, мотивація; з'ясування ролі мотивації у процесі розвитку професіоналізму.

Методологічною основою статті є філософські, психологічні, педагогічні теорії та положення, які розкривають концептуальні підходи щодо досліджуваної проблематики.

Наукова новизна полягає у дослідженні залежності успішності професійної реалізації майбутнього педагога від його неперервного професійного зростання; значення мотивації щодо перетворень особистості студента з урахуванням потреб педагогічної діяльності та орієнтації на вдосконалення та професійний розвиток.

Основоположну роль у становленні висококваліфікованого фахівця відіграє неперервна освіта, адже її зміст полягає у необхідності постійного оновлення, вдосконалення та розвитку особистості впродовж усього життя. Неперервність професійної підготовки як один із принципів педагогічної освіти поєднується з принципом наступності та стає необхідною умовою ефективної професійної діяльності сучасного вчителя.

Висновки. Успішність професійної реалізації майбутнього вчителя фізичної культури залежить від впевненості у тому, що розвиток його професійної майстерності залежить від професійного зростання. У період оволодіння професією стійкі професійні мотиви щодо навчання пов'язані з інтересом до його майбутньої професії, оскільки на цьому етапі мотивація є тією передумовою, що необхідна для розвитку професіоналізму. Саме мотивація визначає напрямок майбутніх перетворень щодо особистості студента з урахуванням потреб педагогічної діяльності та орієнтацією на вдосконалення та професійний розвиток.

Ключові слова: професійне зростання, професійний розвиток, мотивація, готовність, неперервна професійна освіта.

Постановка проблеми. Соціально-економічні процеси, що відбуваються сьогодні у світовому просторі загалом та у нашій країні зокрема, такі, як інтеграція, глобалізація, науково-технічний прогрес, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, призводять до швидких темпів оновлення знань. Системі освіти сьогодення властиві постійні оновлення та розвиток, а отже вчитель як носій інформації має неперервно набувати нові знання, навички, підвищувати власну компетентність, тобто професійно та особистісно зростати, адже він є еталоном наслідування багатьох видів діяльності для наступних поколінь. Професійне зростання вчителя є багатоаспектним процесом вдосконалення його здібностей і професійно важливих якостей, яким передбачається розширення і поглиблення професійних знань, умінь та навичок, посилення мотивації особистісного розвитку, забезпечується оволодіння професійною компетентністю. Педагог розвивається як особистість, якій властиві індивідуальні здібності та риси характеру; як представник суспільства, соціальної групи, що виконує специфічну соціальну роль; як професіонал, який володіє необхідними для виконання професійних завдань знаннями, вміннями, навичками, компетентностями [9; 11].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел щодо досліджуваної проблематики свідчить про те, що професійному зростанню майбутніх педагогів науковцями приділялась певна увага. Так, І. Бех, Н. Кузьміна, В. Семиченко, Л. Бондаренко, М. Рогозіна у своїх дослідженнях

приділяли увагу психологічним засадам особистісного та професійного зростання. Педагогічні умови та етапи професійного зростання педагогів розглядають І. Харламова та Г. Мешко. Технологію підготовки педагогів та стратегії формування їх професіоналізму висвітлені у роботах С. Клепка, В. Крижко, І. Мартиненко, Л. Хомич. Проблематиці неперервної освіти присвячено труди Б. Ананьєва, О. Аніщенко, С. Архіпова, С. Змеєва, І. Колеснікова, Н. Ничкало, О. Огієнко.

Різні аспекти проблематики професійного розвитку вчителів, представлені у дослідженнях, які стосуються філософії освіти (В. Андрущенко, В. Бех, В. Кремень, В. Огнев'юк), професійно-педагогічної підготовки (І. Зязюн, Н. Ничкало, С. Сисоєва, К. Абульханова-Славська).

Готовність педагога до виконання професійних обов'язків досліджували В. Бондар, М. Дяченко, С. Мартиненко, Л. Мороз. Вивченню проблематики мотивації як одного з ключових компонентів навчальної діяльності присвячені праці В. Асєєва, Л. Божович, Л. Виготського, А. Маркової, Г. Щукіна.

Аналіз наукових джерел свідчить про актуальність проблеми неперервного професійного зростання майбутніх вчителів фізичної культури.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних засад неперервного професійного зростання майбутніх вчителів фізичної культури. **Завданнями роботи є:** розгляд таких понять, як: неперервна освіта, розвиток, мотивація; з'ясування ролі мотивації у процесі розвитку професіоналізму.

Методологічною основою статті є філософські, психологічні, педагогічні теорії та положення, які розкривають концептуальні підходи щодо досліджуваної проблематики.

Наукова новизна полягає у дослідженні залежності успішності професійної реалізації майбутнього педагога від його неперервного професійного зростання; значення мотивації щодо перетворень особистості студента з урахуванням потреб педагогічної діяльності та орієнтації на вдосконалення та професійний розвиток.

Виклад основного матеріалу. Визначальну роль у становленні висококваліфікованого фахівця відіграє неперервна освіта, оскільки її зміст полягає у необхідності постійного оновлення, вдосконалення та розвитку особистості впродовж усього життя. Освіта є соціально-історичним явищем, що розвивається і змінюється одночасно з тими соціальними і економічними змінами, які відбуваються у суспільному житті. Це соціальний інститут, який був створений людством задля виконання певної функціональної ролі у суспільстві, а саме: систематизації технології, змісту, ідеології передачі наступним поколінням знань, формування навичок і умінь, які б відповідали соціально значущій меті. Освіта надає людині можливість всебічно розвиватись, виявляти її інтереси, можливості, формує її життєві цінності та настанови.

Неперервна освіта є процесом, що охоплює все життя людини. Це діяльність, спрямована на освоєння і вдосконалення знань, умінь і навичок, які були здобуті під час навчання, що забезпечує розвиток творчого потенціалу особистості та збагачення її духовного світу. Неperервна освіта – це освіта впродовж усього життя, це засіб адаптації в умовах змін [1].

До сьогодні не існує загально визнаного трактування поняття «неперервна освіта», адже різні дослідники визначають його по-різному: як ідею, умову становлення людини, якість освітнього процесу, принцип навчання. Для визначення категорії «неперервна освіта» у сучасній світовій літературі з педагогіки використовується низка термінів, зокрема, можна зустріти такі, як «освіта дорослих», «продовжувана освіта», «подальша освіта», «освіта яка поновлюється» (отримання освіти частинами, впродовж усього життя, шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, рекурентна освіта), «перманентна освіта», «довічна освіта», «довічне навчання» [4, с. 59; 8, с. 32].

Аналізуючи та узагальнюючи наукову літературу, яка дотична до досліджуваної проблематики, можна дійти висновку про те, що неперервне професійне зростання людини є складником неперервної професійної освіти. Отже, неперервність професійного розвитку вчителя є складником його неперервної педагогічної освіти.

С. Сисоєва та І. Соколова трактують неперервну освіту як багатомірне поняття, яке відбиває «стиль суспільно-індивідуального буття людини у глобалізованому світі та постіндустріальному суспільстві». Гуманістична парадигма цього поняття розглядається у філософському вимірі. В її основу дослідниці покладають філософські ідеї про те, що суб'єкт педагогічного процесу є вільною, духовною особистістю, яка потребує та здатна до вдосконалення, на гармонізацію розвитку якої спрямовані цілі, зміст, форми і методи гуманістичної освіти. Виявленню різномірних можливостей цієї особистості та гармонійному їх розгортанню сприяє сукупність зовнішніх і внутрішніх умов, які ґрунтуються, перш за все, на свободі.

І. Зязюн, розглядаючи змістовий аспект неперервної освіти звертав увагу на її багаторівневість, та доповнюваність. Під багаторівневістю автор розумів функціонування різних рівнів вищої освіти. Доповнюваність він трактував як «доповнення до базової і післядипломної професійної освіти «динамічного руху» людини вперед у професійному освітньому просторі». Зауважував на тому, що випускники ЗВО, як повноцінні фахівці, формуються після декількох років професійної діяльності «здобуваючи досвід практичної діяльності» [3, с. 580–592]. Досліджуючи проблематику неперервної професійної освіти сьогодення, проблеми, пошуки і перспективи основних тенденцій її розвитку, особливу увагу приділяв психологічній структурі особистості педагога як основі систематизації професійно важливих його якостей, теоретико-методологічним засадам його професійного становлення [6, с. 85–89].

Неперервність професійної підготовки, як один із принципів педагогічної освіти, поєднується з принципом наступності та стає необхідною умовою ефективної професійної діяльності сучасного

вчителя [5]. Цілком очевидно, що дослідження процесу неперервного професійного зростання вчителя передбачає звернення до дефініції «розвиток», адже саме професійний розвиток є процесом руху педагога у відповідності до етапів розвитку його кар'єри, тобто його сходження до висот професіоналізму [13]. У педагогічній науці поняття «розвиток» визначається як об'єктивний процес внутрішніх якісних і кількісних послідовних змін духовних і фізичних сил людини під впливом некерованих і керованих, природних і соціальних, внутрішніх і зовнішніх чинників [10, с. 80–92].

Успішність професійної реалізації майбутнього педагога залежить від впевненості у тому, що розвиток професійної майстерності залежний від його власного професійного зростання. Діяльність педагога вимагає постійного збагачення знань, розвитку здібностей. Вчитель фізичної культури має досконало володіти професійно значущими якостями, вміннями, навичками, знаннями, необхідними для успішного вирішення задач, визначених професією, тобто володіти високим рівнем педагогічної майстерності. Високий рівень професійної майстерності педагога залежить від його професійного розвитку, в основу якого покладена навчальна діяльність у закладі вищої освіти. Саме на етапі навчання у ЗВО формується володіння навичками навчання фізичним вправам, керування дитячим колективом, знання вікової фізіології, професійна працездатність [17].

Випускники факультету фізичного виховання, окрім спеціальних педагогічних знань і вмінь, мають володіти високим рівнем рухової підготовленості. Практичні навички та вміння складають її основу та формуються впродовж доволі тривалого періоду часу, а отже, рухова підготовка посідає одне з визначальних місць у професійній підготовці студентів. Головним предметом навчання у спорті є техніка фізичних вправ – складна динамічна система рухів, основою якої є руховий апарат. Технічна підготовленість визначається тією метою, на досягнення якої спрямовані певні рухові дії. У процесі засвоєння, через збільшення кількості повторень, кожен елемент та у цілому рухові дії уточнюються та запам'ятовуються. Таким чином, стабільність результату підвищується. Уміння перетворюються на навичку. У сфері фізичного виховання вивчення рухових дій є основою навчання, адже у ньому рухова діяльність виступає і як об'єкт, і як засіб, і як ціль удосконалення [7].

В основу професійної підготовки, яку майбутній педагог отримує у ЗВО, лежить його професійна мотивація. Так, О. Онопрієнко вказує: «Провідним мотивом майбутньої фахової діяльності майбутнього вчителя фізичної культури є професійний. Він пов'язаний зі специфікою навчальної програми й віку студентів» [12]. В період оволодіння професією студент повинен мати стійкі професійні мотиви щодо навчання, пов'язані з інтересом до його майбутньої професії, оскільки на цьому етапі мотивація є тією передумовою, що необхідна для розвитку професіоналізму.

Маємо зазначити, що рівень мотивації до неперервного професійного розвитку відіграє не останню роль щодо успішності розвитку рухової підготовки майбутнього вчителя, до прикладу, мотивація визначається як важливий фактор успішної фізичної активності [16].

Мотивація визначає напрям майбутніх перетворень особистості студента з урахуванням потреб педагогічної діяльності та орієнтацією на вдосконалення та професійний розвиток. У процесі оволодіння професією мотиви змінюються, набувають нового змісту. Розвиток мотиваційної сфери майбутнього вчителя фізичної культури забезпечує ефективність формування педагогічних знань, засвоєння соціального досвіду, передачі цього досвіду учням. Отже, у студентів формується готовність діяти відповідно до своїх мотивів. Готовність є результатом виховання, самовиховання, професійної підготовки або професійної освіти, професійної направленості, професійного самовизначення, професійного розвитку. У її змісті поєднуються бажання вирішувати професійні завдання самостійно і творчо, володіти на відповідному рівні професійними вміннями, навичками, знаннями [2, с. 50–59].

Висновки. Успішність професійної реалізації майбутнього вчителя фізичної культури залежить від впевненості у тому, що розвиток його професійної майстерності залежний від професійного зростання. У період оволодіння професією стійкі професійні мотиви щодо навчання пов'язані з інтересом до його майбутньої професії, оскільки на цьому етапі мотивація є тією передумовою, що необхідна для розвитку професіоналізму. Саме мотивація визначає напрям майбутніх перетворень особистості студента з урахуванням потреб педагогічної діяльності та орієнтацією на вдосконалення та професійний розвиток. Загалом, сьогодні проблематика професійного зростання у контексті неперервної педагогічної освіти є актуальною, а отже має стати об'єктом подальшого наукового пошуку.

References

1. Дем'яненко Н. Ідея освіти впродовж життя у світовому освітньому просторі (1949–2010 роки). *Рідна школа*. Луцьк, 2011. № 1–2. С. 49–53
Demianenko, N. (2011). *Ideia osvity vprodovzh zhyttia u svitovomu osvithnomu prostori (1949–2010 roky)* [The idea of lifelong learning in the world educational space (1949–2010)]. *Ridna shkola – Native school*, 1–2, 49–53.
2. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск, 1976. 176 с.
D'yachenko, M. I., & Kandybovich, L. A. (1976). *Psikhologicheskiye problemy gotovnosti k deyatelnosti* [Psychological problems of readiness for activity]. Minsk, USSR. (in Belarussian).

3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
Ziaziun, I. A. (2008) *Filosofia pedahohichnoi dii*. [The philosophy of pedagogical action]. Cherkasy, Ukraine: Vyd. ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho.
4. Мартинець Л. А. Теорія і практика управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів у загальноосвітньому навчальному закладі: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06. Черкаси, 2018. 513 с.
Martynets, L. A. (2018). *Teoriia i praktyka upravlinnia osvitim seredovyshchem profesiinoho rozvytku vchyteliv u zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi* [Theory and practice of managing the educational environment of professional development of teachers in a comprehensive educational institution]. *Doctor's thesis*. Cherkasy, Ukraine.
5. Мукан Н. В., Грогодза Ю. В. Професійний розвиток педагогів: теоретичні та методологічні аспекти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 5 (31). С. 18–27.
Mukan, N. V., Hrohodza, Yu, V. (2013). *Profesiinyi rozvytok pedahohiv: teoretychni ta metodolohichni aspekty* [Professional development of teachers: theoretical and methodological aspects]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5 (31), 18–27.
6. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти; ред. І. А. Зязюн. К.: Віпол, 2000. 636 с.
Ziaziun, I. A. (Ed.) (2000). *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy* [Continuous professional education: problems, searches, prospects] Kyiv, Ukraine: Vipol.
7. Носко М. О., Дейкун М. П., Архипов О. А. та ін. Розвиток та удосконалення рухової функції у процесі навчання. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2014. Вип. 118(3). С. 199–204.
Nosko, M. O., Deikun, M. P., Arkhyrov, O. A., Maslov, V. M., & Hryshko, L. H. (2014). *Rozvytok ta udoskonalennia rukhovoї funktsii u protsesi navchannia* [Development and improvement of motor function in the learning process]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University*, 118(3), 199–204.
8. Онушкин В. Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии. СПб; Воронеж, 1995. 231 с.
Onushkin, V. G. (1995). *Obrazovanie vzroslih: mezhdisciplinarnii slovar terminologii* [Adult education: an interdisciplinary dictionary of terminology] St. Petersburg; Voronezh, Russia (in Russian).
9. Перепелюк Т. Підвищення професійної майстерності педагогічних працівників навчальних закладів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. Вип. 1. С. 30–34. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2016_1_9. (Дата звернення 19.10.2020).
Perepeliuk, T. (2016). *Pidvyshchennia profesiinoї maisternosti pedahohichnykh pratsivnykiv navchalnykh zakladiv* [Improving the professional skills of teachers of educational institutions]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*. 1. pp. 30–34. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2016_1_9.
10. Рогов Е. И. Современная парадигма исследования профессиональных представлений. Ростов на Дону: ЮФУ, 2014. 252 с.
Rogov, E. I. *Sovremennaya paradigma issledovaniya professionalnih predstavlenii* [The modern paradigm for the study of professional beliefs]. Rostov na Donu, Russia: YUFU.
11. Сагач О. Теоретичні засади неперервного професійного зростання вчителів. *Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН*. 2018. Том 1. № 25. С. 173–178.
Sahach, O. (2018). *Teoretychni zasady neperervnoho profesiinoho zrostannia vchyteliv* [Theoretical ambush of the continuous professional development of readers]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Pedagogical education: theory and practice*, 25, 173–178.
12. Сагач О. М., Корняк В. С., Прокопчук В. І. та ін. Мотивація та умови розвитку педагогічної майстерності в процесі професійної підготовки. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2020. Серія № 15. Випуск 3 (123) 20. С. 125–131.
Sahach, O. M., Korniak, V. S., Prokopchuk, V. I. et al. (2020). *Motyvatsiia ta umovy rozvytku pedahohichnoi maisternosti v protsesi profesiinoї pidhotovky* [Motivation and development of pedagogical majesty in the process of professional training.]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Dragomanova. Serii 15. – Scientific Annual of the M. P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 15*, 3 (123) 20, 125–131.
13. Сегеда С. А. Методологічні основи категорії «розвиток»: філософський аспект. *Економіка та держава*. 2018. № 10/20. С. 14–22.
Seheda, S. A. *Metodolohichni osnovy katehorii «rozvytok»: filosofskyi aspekt* [Methodological foundations of the category «development»: the philosophical aspect]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 10/20, 14–22.

14. Сисоєва С. О. Проблеми неперервної професійної освіти : тезаурус наукового дослідження. Київ : ВД «ЕКМО», 2010. 362 с.
Sysoieva, S. O. (2010). Problemy neperervnoi profesiinoi osvity : tezaurus naukovoho doslidzhennia [Problems of continuing professional education: a thesaurus of scientific research]. Kyiv, Ukraine: VD «ЕКМО».
15. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Дослідження проблем неперервної професійної освіти: генезис понять. *Педагогічний дискурс*. Випуск 9. 2011. С. 303–309.
Sysoieva, S. O., & Sokolova, I. V. (2011). Doslidzhennia problem neperervnoi profesiinoi osvity: henezys poniat [Research of problems of continuous professional education: genesis of concepts]. *Pedahohichnyi dyskurs – Pedagogical discourse*, 9, 303–309.
16. Nosko, M., Arkhypov, O., Khudolii, O., Filatova, Z., & Yevtushok, M. (2019). Pedagogical conditions for swimming skills development in students of pedagogical educational institutions. *Revista Romanească pentru Educație Multidimensională*. 2019. 2. Vol. 11. pp. 240–255.
17. Nosko, M., Sahach, O., Nosko, Yu., Grihan G. et al. (2020). Professional development of future physical culture teachers during studying at higher educational institutions. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 9, 5, 44–55.

Sahach O.

ORCID 0000-0002-4504-3405

Ph.D. in Historical Sciences,
Assistant Professor of Psychology and pedagogy department,
Chernihiv Regional Institute of Postgraduate
Pedagogical Education of K. D. Ushynskiyi
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: Oksmos78@ukr.net

THEORETICAL PRINCIPLES OF CONTINUOUS PROFESSIONAL GROWTH OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

The basic factors of continuous professional growth of future physical education teachers in a process of training in an institution of higher education are defined and discussed in the research.

The purpose of the article is to study the theoretical foundations of the continuous professional growth of future physical education teachers.

The objectives are a review of the concepts of continuing education, development, motivation, as well as clarifying the role of motivation in the process of professional development.

The methodological bases of the article are philosophical, psychological, pedagogical theories and propositions that reveal the conceptual approaches to the researched problems.

The scientific novelty lies in the study about the importance of the success in the professional realization of the future teachers during their continuous professional growth, besides, the importance of motivation for the transformation of the student's personality, taking into account the needs of pedagogical activities and focusing on improvement and professional development.

Continuing education plays a fundamental role in the formation of a highly qualified specialist. Its main point is to need constant updates, improvement, and development of personality. Continuity of professional training, as one of the principles of pedagogical education, is combined with the principle of continuity and becomes a necessary condition for the effective professional activity of a modern teacher.

Conclusions. The success of the professional realization of future physical education teachers depends on the confidence that the development of their professional skills in a process of professional growth. During the mastering of the profession, a stable desire arises for training which related to the interest in the future career, because the motivation is a prerequisite for the development of professionalism at this stage. Moreover, it influences the direction of future changes in the student's personality, taking into account the needs of pedagogical activities and focusing on improvement and professional development.

Key words: professional growth, professional development, motivation, readiness, continuing professional education.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Т. В. Янченко